

Teksten Zuiderzeemuseum

EH-4, Borstelmakerij, Enkhuizen, Vissersdijk 15

Struikel niet over de spullen!

Dat belooft weinig goeds: onbewoonbaar verklaarde woning. Gelukkig kunt u er nog wel rondlopen. Maar struikel niet over alle spullen – voor opruimen heeft Heiman Akker geen tijd. Hij maakt niet alleen borstels en bezems maar gaat er ook mee langs de deuren. Bovendien is hij voorzanger van de Joodse gemeente. De zaken lopen zo goed dat zijn zoons in 1913 achter het huis dit fabriekje bouwen. Daar werken rond 1930 zestien mensen. Dan breekt de Tweede Wereldoorlog uit en vorderen de Duitsers de machines. Hoewel twee kleinzoons het bedrijf na de oorlog nog nieuw leven inblazen, is de rek er uit. In de jaren zeventig van de vorige eeuw gaat de borstelfabriek definitief dicht. PS: zelf een bezem nodig? Zoek niet verder!

EH-5, Woonhuis, Enkhuizen, Vissersdijk 17

Ziet u ze uitvaren?

Wist u dat het wapen van Enkhuizen uit drie haringen bestaat? Geen toeval, natuurlijk. Met een vooruitziende blik leggen de Enkhuizers in 1361 ten noorden van hun stad een eerste vissershaven aan. Dan nog wordt er op van alles gevist: in de zestiende eeuw zet Enkhuizen vol in op de haringvisserij. Met de hoogtijdagen in 1630. Families als Blauhulck, Semeyns, Van Loosen, Pan en Slijper danken er hun enorme rijkdom aan. Zij ruilen de haring om voor zout en graan. Kijkt u even uit een raam: met een beetje fantasie ziet u hun schepen uitvaren naar Zuid-Europa en het Oostzeegebied. Stond dit woonhuis dan al aan de Vissersdijk? Jazeker. Toen de nummers 15 en 17 in 1970 werden afgebroken, bleken de funderingen op zestiende-eeuwse plavuizen te rusten.

HAS 1, Leshuis, Hasselt, Tijlswegje 1

Hier gaat het er heet aan toe

Een leshuis. School, zou je zeggen. Maar lessen betekent blussen. In dit geval: het blussen van de kalk uit de kalkovens hiernaast. Ongebluste kalk kent u uit de detectiveboekjes. De moordenaar gebruikt het om het lijk te laten verdwijnen (dit werkt overigens lang niet zo goed als de auteurs ons willen doen geloven). Met water gebluste kalk wordt in de bouw en in de tuinbouw toegepast, en ook wel als waterontharder. Ziet u de openingen tussen de dakpannen? Daaruit kan de hete stoom ontsnappen die bij het blussen vrijkomt. Dit leshuis is nog tot 1981 in het veengebied van Noordwest-Overijssel in gebruik geweest.

KP 1-2, woonhuis, Kampen, Schokkersbuurt 3 en 4

Naar bed tussen het net

Nu zijn het toiletten. In 1859, na de ontruiming van Schokland, wonen Albert Diender en zijn familie hier. Net als veel andere Schokkers vertrekt Albert naar Kampen om in de Schokkersbuurt een nieuw bestaan op te bouwen. Hoewel, hij blijft gewoon visser. Evenals zijn voorouders, tot vele generaties terug. Na de dood van zijn moeder, deelt Albert de woning op nummer 4 met drie van zijn vissende

zonen. En met het achtkoppige gezin van een van hen, Johannes. Probeert u, straks vanaf de bril, maar eens te bedenken waar ze allemaal slapen. In bedsteden, zeker. Maar ook gerust tussen de netten op zolder. De atmosfeer zal op nummer 3 niet minder benauwd zijn geweest...

KP 3-4, dubbel woonhuis, Kampen, Schokkersbuurt ? en 11

Arnoldus Legebeke: onderwijzer en weldoener

Als Schokland ontruimt wordt, koopt onderwijzer Arnoldus Legebeke grond in Kampen. Hij zet er eerst een eigen huis op. Het erf blijkt echter groot genoeg voor meer woningen. Wat heet: voor in totaal € 500 stelt hij ruimte beschikbaar voor 21 gerepatrieerde gezinnen van Schokland. Alle huizen uit de Schokkersbuurt in het Zuiderzeemuseum zijn in 1859 op Arnoldus' erf gebouwd. Ook dit dubbele woonhuis. Valt u op dat de opzet geheel gelijk is aan KP 1-2? En waarom zou de deur van nummer 3 anders zijn dan die van 4?

KP 4, samen met KP3 dubbel woonhuis, Kampen, Schokkersbuurt

Van kleine en grote mensen

De voorgevel van dit dubbele woonhuis is in de loop der jaren verscheidene malen gerestaureerd of aangepast. Wat sinds 1859 origineel is gebleven, zijn de luiken die u hiernaast ziet. Nog een leuk detail: de toegang van nummer X bevat nog een bovenlicht. Dat is in de andere woning bij de verhuizing naar het Zuiderzeemuseum verdwenen. De deur op nummer Y kon zo worden verhoogd. Daardoor is de expositieruimte daar ook toegankelijk voor de lange mens.

KP 5, samen met KP 6 dubbel woonhuis, Kampen, Schokkersbuurt 7

Met de rug tegen elkaar

U staat hier voor twee van de 21 huizen die onderwijzer Arnoldus Legebeke op zijn erf laat plaatsen na de door de overheid verplicht gestelde ontruiming van Schokland. De Zuiderzee is dan simpelweg te woest geworden om nog veilig op het eiland te kunnen wonen. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de woningen met de codes KP 1 en KP 2, zijn dit huis en dat op nummer 8 ruggelings tegen elkaar geplaatst. Zo valt er dus ook in de Schokkersbuurt in Kampen nog wat te kiezen.

KP 6, sigarenmakerij, Kampen, Schokkersbuurt 8

Vervloekte woning?

De kistjes langs de muren van deze sigarenmakerij zijn al even ambachtelijk geproduceerd als de rookwaar zelf. Het interieur is van de familie Naberman uit Kampen. Dankzij fabrikant De Olifant – nog steeds garant voor de betere sigaar – kunt u de werkplaats nu bekijken.

De eerste bewoners zijn in 1859 de Schokker visser Bruin Jacobsz met vrouw, kind en moeder. Best bijzonder: het huis is gedeeltelijk opgetrokken uit moeder Eva's oude huis op Schokland. Zij heeft haar man en vijf kinderen op het eiland verloren. Ook Bruin krijgt het voor zijn kiezen. Binnen een maand na de verhuizing overlijden zijn vrouw Jacoba Floris Sul en zijn zoontje Jan. Twee jaar later

sluit ook Eva voorgoed haar ogen. Rust er een vloek op de woning? Gelukkig niet. Bruin hertrouwt in 1861 en wordt alsnog gezegend met een rijk nageslacht.

KP 7, nu viswinkel, eerst woonhuis, Kampen, Schokkersbuurt 2

Eet smakelijk!

Tot 1918 is dit huisje permanent bewoond. Daarna gebruiken de burens het als bergruimte en keuken. Deze familie Klappe komt van oorsprong uit Schokland. Vader is, zoals te verwachten, visser. Hij vaart op de KP 26 uit Kampen. Als de autoriteiten in 1936 met de aanleg van de Noordoostpolder beginnen, blijkt het winstgevender om het schip daarvoor in te zetten.

Daarna komt zoon Klaas Klappe in beeld. Hij is vishandelaar en gaat op latere leeftijd met zijn gezin in het huis van zijn ouders wonen. Vanaf dat moment gebruikt hij déze woning als visbakplaats en opslagruimte. En nu? Maak van de gelegenheid gebruik en koop hier een lekker visje!

VN 2, woonhuis, Vollenhove, Visscherstraat 22

Veertien dagen op een ijsschots

Ze trekken er in januari 1849 op uit om bot te kloppen. Klaas Bording en zijn zonen Klaas en Jacob hakken gaten in de bevroren Zuiderzee, hangen er hun netten in, en rammen op het ijs. De aldus opgeschrikte bot zwemt dan pardoos zijn einde tegemoet. Is althans de bedoeling. Want de drie Durgerdammers merken niet dat het ijs waar ze op staan, losraakt. Ze drijven steeds verder weg. Veertien dagen overleven ze op hun ijsschots met het eten van rauwe bot. Pas bij het Overijsselse Vollenhove worden ze van het ijs gehaald, totaal verkleumd. Voor de twee Klazen is het te laat. Jacob overleeft het drama. Steven Croes, een van de redders, mag als beloning in dit kleine huisje wonen. Gebouwd in opdracht van de armenzorg.

VN 6, poortje, Vollenhove, Bisschopstraat

De geschiedenis van een poortje

Een poortje, denkt u? Ja, maar wel een met een opmerkelijke geschiedenis. Oorspronkelijk is het ook helemaal geen poort maar de toegangsdeur naar een zeventiende-eeuws huis aan de Bisschopstraat in Vollenhove - in die tijd een welvarend stadje. Later verdwijnt veel van de rijke bebouwing. Ook van dat woonhuis is niets meer over. Alleen deze deuropening wordt gespaard en overdekt met sloopmateriaal. Tot het weer bovenkomt en dan ineens de toegang tot een groot erf vormt. Een mooie plek om een zondagschool te stichten, denkt men omstreeks 1900. Sindsdien staat het deurtje bekend als het schoolpoortje. Is het vanwege de studentenprotesten dat het poortje in 1968 alsnog moet verdwijnen? Vast staat dat het Zuiderzeemuseum het van de ondergang weet te redden.

WL 1, woonhuis, Paesens, L 114

Van vissers naar vlas brakers

Drie details die straks uw aandacht vragen: de schouw met de vogelkooi, de blauwe voor de achttiende eeuw karakteristieke marmerimitaties, en de dakconstructie aan de binnenkant. Tot het

eind van de negentiende eeuw wonen hier vissers. Als in 1883 bij een grote scheepsramp 83 mannen verdrinken en de visserij in Paesens nagenoeg verdwijnt, trekken er landarbeiders in het huis. Ze verdienen bij met vlas braken (zie WL 2a).

Bekijk voor u binnentreedt eens het metselwerk. Het is een soort elastisch leem. Daardoor zijn er nauwelijks scheuren ontstaan, ondanks het verzakken van de gevel. Niettemin ziet u dat opeenvolgende bewoners het werk op diverse plaatsen gerepareerd hebben. Een mooi stukje leefgeschiedenis dat bewaard is gebleven doordat de gevel bij het transport naar Enkhuizen in een houten krat is ingepakt.

WL 2a, braakschuur, Moddergat, Zeeweg 41

Zo bespaar je op je stookkosten

Hoor, wie klopt daar? Het zijn de armen in Moddergat. Ze verdienen wat bij met vlas braken. Een tamelijk ongezond want zeer stoffig werkje. Wie niet wanhopig is, begint er niet aan. Maar hier zijn ze door de armoede gedwongen. Het braken, zeg maar breken van het vlas door erop te slaan, levert op twee manieren geld op. De buigzame vezels die overblijven, kun je verkopen aan mensen die er kleren van maken (of dit zelf doen). En met het bijeen gestampte afval - kleine vezeltjes die sjudden worden genoemd – stook je de kachel. Daarmee bespaar je flink op turf. De meeste Moddergatters breken het vlas in de negentiende eeuw in de huiskamer. Wie het iets beter heeft, braakt in een schuur zoals deze.

WL 2b, woonhuis, Moddergat, Zeeweg 43

Dé oplossing voor wateroverlast

Hier een prachtoplossing die ook vandaag in Nederland niet zou misstaan. Aan de ene kant is het bij ons steeds langer droog. Aan de andere kant kan de riolering het water tijdens piekbuien niet meer verwerken - te wijten aan de vele tegels en al het asfalt. De roep om het regenwater op te vangen, wordt steeds groter. In de tijd dat dit huisje is gebouwd, weten de mensen niet beter. Men gebruikt de regen om te drinken, in te wassen, en om mee te koken en schoon te maken. Wat is hier nu het slimme? Als het flink regent en de twee regentonnen buiten vol zijn, kiept men de flexibele houten goot eenvoudig om. Dan stroomt het water in de ton die binnen staat. Andersom kan natuurlijk ook. Kijkt u zelf maar.

WL 3, aashok, Moddergat, Zeeweg 36

De Garnalenkoning van Moddergat

Ziet u die houten bakken met al dat tuig? Daar krioelt het normaal gesproken van de zeepeieren. De vrouwen en kinderen van Moddergat steken ze op het wad. En de mannen rijgen ze aan de haken die aan de dwarslijntjes van de lange lijnen – ‘hoekwant’ - vastzitten. Het is het ideale aas om op de Noordzee op schelvis, platvis en kabeljauw te vissen.

Deze aasschuur is overigens een kopie. Het origineel staat nog steeds, gerestaureerd en wel, aan de Friese Waddendijk in Moddergat. In de eerste helft van de twintigste eeuw bewaart, repareert en prepareert Gerben van der Lei er zijn vistuig. Vanaf 1924 heeft hij ook de leiding van een coöperatieve garnalendrogerij. Daar dankt hij zijn bijnaam ‘de Garnalenkoning’ aan.

WL 4, reddingboothuis, Moddergat

De dag dat het helemaal mis ging

Pas op! Daar komt de reddingboot van Moddergat, vanuit het reddingstation midden in het dorp. Dat is in 1878 door de Noord- en Zuid-Hollandse Redding-Maatschappij geopend. Als de boot uit moet varen, moet-ie eerst naar de dijk worden gereden en daar vervolgens met man en macht overheen worden getrokken. Dat gaat nogal eens mis. Vandaar: pas op!

In 1883 gaat het overigens helemaal mis. Op 6 maart komen acht van de twaalf vrijwillige redders om in de verwoestende storm. En met hen bijna de complete vissersvloot van het dorp. Daarop houden de Moddergatters het vissen voorgoed voor gezien. Toch duurt het nog tot 1942 voor reddingstation Moddergat wordt opgeheven. De boot die u hier ziet, is trouwens de strandreddingboot uit Noordwijk.